

روایت زندگی معدنکاران زحمتکشی که از زیر زمین نان درمی آورند

مردانی از جنس سنگ و آتش

حمایت از کارگران معدن زغال سنگ طبس

با تدبیر دستگاه قضا انجام شد

گزارش

مرجان قندی

گروه گزارش

نور نارنجی غروب روی خاک سیاه معدن افتاده. صدای موتور دستگاه‌ها کم‌کم خاموش می‌شود تا شیفیت بعدی وارد تونل شوند. کارگران یکی‌یکی از دهانه تونل بیرون می‌آیند: خسته، آرام با قدم‌هایی سنگین. انگار واقعاً کوه کنده‌اند. یکی از کارگران ماسک را از صورتش برمی‌دارد؛ لایه‌ای از گرد زغال روی گونه‌ها و پیشانی‌اش جا مانده و انگار چشم‌هایش را سرمه کشیده. نفس عمیقی می‌کشد؛ انگار

از انفجار مرگبار معدن زغال‌سنگ معدن‌جو طبس که در شامگاه ۳۱ شهریور ۱۴۰۳ منجر به جان باختن ۵۳ کارگر شد، می‌گذرد. حالا با ایمن‌سازی معدن و بهبود وضعیت معیشتی معدنچیان، این معدن دوباره به چرخه تولید بازگشته تا یک‌هزار و ۶۵۰ کارگر این معدن، همچنان نان‌آور خانواده‌هایشان باشند. احمد کیانی، سرشیفت استخراج معدن، نوزده سال است در این معدن کار می‌کند. او درباره ماهیت کار در معدن توضیح می‌دهد: «فعالیت اصلی در بخش

که من کار می‌کنم، استخراج است. کارگاه‌های استخراج بسته به عمق معدن متفاوت‌اند. برخی کارگاه‌ها تا هزار متر و برخی تا هفتصد متر زیر زمین قرار دارند. کارگران با نفربری به پایین منتقل می‌شوند و پس از پیاده شدن، بسته به محل کارگاه، باید مسافتی بین ۳۰۰ تا یک‌هزار و ۲۰۰ متر را طی کنند؛ مسیری که به صورت موروب و با شبیب قابل‌توجهی از سطح عمودی محاسبه می‌شود.

کیانی می‌گوید: «پس از نوزده سال کار در معدن، سختی‌های این شغل برایم عادی شده است و دیگر به خطرات آن فکر نمی‌کنم. در زمان وقوع حادثه انفجار مرگبار معدن، من در خانه بودم. شب همان روز خودم را به معدن رساندم. خیلی روزهای تلخ و سختی بود».

کیانی درباره روزهای بعد از حادثه می‌گوید: «با وجود تلخی اتفاق، همه کارگران می‌خواستیم که فعالیت معدن ادامه داشته باشد. این حادثه روی همه ما تأثیر گذاشت و از دست دادن تعدادی از همکارانمان برایمان بسیار سخت بود، اما در عین حال به این کار علاقه داریم و خارج از معدن نمی‌توانیم کار دیگری انجام دهیم؛ انگار کار کردن فقط در معدن برایمان معنا پیدا می‌کند. من پدر دو فرزند هستم؛ یکی ۱۶ ساله و دیگری ۱۲ ساله. با اینکه کار در معدن سخت است و خطراتی دارد، همیشه طوری رفتار می‌کنم که فرزندانم هیچ‌وقت نسبت به کارم نگرانی نداشته باشند».

حقوق‌مان با سختی کارمان همخوانی ندارد

«هر کسی بگوید کار معدن سخت نیست، واقعیت را نگفته؛ کار معدن واقعاً سخت است. اما مجبوریم به خاطر خانواده‌هایمان این سختی را تحمل کنیم.» علی پری‌زاد، یکی دیگر

تازه‌یادش افتاده هوای آزاد چه مزه‌ای دارد. کارگر دیگری، دستکش‌های ضخیمش را از دستش درمی‌آورد. رد سیاه زغال روی انگشت‌هایش پیداست. زمستان است و هوا سرد اما وقتی کلاه چراغ‌دارش را بالا می‌زنند، عرق از پیشانی‌اش سرازیر می‌شود. کمی دورتر، تعدادی از آنها منتظر سرویس هستند تا به خوابگاه بروند.

یکی می‌گوید: «امروز تونل سه خیلی سخت بود.» دیگری فقط سرش را تکان می‌دهد، انگار خستگی اجازه حرف زدن به او نمی‌دهد. کم‌کم تعدادشان بیشتر می‌شود و کنار هم می‌ایستند تا به سمت سوله استراحت بروند. لباس‌هایشان خاک‌گرفته و شانه‌هایشان افتاده است، اما در نگاهشان چیزی شبیه به رضایت دیده می‌شود؛ رضایت از اینکه یک روز دیگر از دل زمین سالم بیرون آمده‌اند.

می‌گوید: «یک کار هست؛ آشپزی! من وقتی همسر را می‌بینم که با سه فرزند، کارهای خانه را انجام می‌دهد و آشپزی هم می‌کند، می‌فهمم کار او هم کم از کار در معدن ندارد، برای همین سعی می‌کنم هروقت پیش خانواده‌ام هستم، آنها را درک کنم. ما کارگران هم امیدواریم مسئولان سختی کار ما را ببینند و برای بهتر شدن وضعیت کارگران معدن قدمی بردارند».

ایمنی، شرط اصلی کار در معدن کارگران که از معدن بیرون می‌آیند، همگی کلاه ایمنی بر سر و چراغی بر پیشانی دارند. گرد سیاه زغال‌سنگ روی صورت‌شان نشسته است. هرچند باقی زنگ‌هایشان خسته از شش ساعت کار سخت زیر زمین است و رمقی برایشان باقی نگذاشته، اما لیختند‌هایشان همچنان از جنس امید است. مهدی بوستانی، سرشیفت بخش خدمات معدن، سرشفتی است که در معدن کار می‌کند. او می‌گوید: «اگر خدا بخواید، امسال با نهایتاً سال آینده با ۴۷ سال سن بازنشسته می‌شوم.»

او با بیان اینکه کار معدن ۲۴ ساعته ادامه دارد، توضیح می‌دهد: «کار ما از ساعت هفت صبح شروع می‌شود. کارگران وارد تونل می‌شوند و تا حوالی ساعت یازده مشغول کارند. در این ساعت گروهی که داخل تونل بوده‌اند، بالا می‌آیند و برای استراحت به آسایشگاه می‌روند. شیفیت بعدی وارد تونل می‌شود و تا ساعت هفت عصر ادامه می‌دهد. بعد دوباره شیفیت بعدی وارد تونل می‌شود و تا نیمه‌شب کار می‌کند».

بوستانی می‌گوید: «در طول این بیست سال هیچ نگرانی از سختی کار معدن نداشتم. اگر نکات ایمنی رعایت شود، کار معدن آن قدرها هم سخت نیست و مشکل خاصی پیش نمی‌آید. البته حادثه همیشه ممکن است اتفاق بیفتد و این بخشی از ماهیت کار ماست.»

او درباره روز حادثه انفجار مرگبار در معدن توضیح می‌دهد: «آن روز من هم در معدن بودم. اتفاق دلخراشی بود و همه کارکنان را ناراحت کرد».

بوستانی با اشاره به اینکه امروز جای همکارانشان که در آن حادثه جانشان را از دست دادند در میان‌شان خالی است، می‌گوید: «روزهای سختی را پشت

پری‌زاد با بیان

اینکه مسئولان

باید شرایط

کارگران معدن

را درک کنند،

می‌گوید: اگر

مسئولان کشور

واقعاً وضعیت

ما را ببینند،

باید حقوق

کارگران معدن

را بالا ببرند.

کار معدن

سخت‌ترین

کار دنیاست،

اما حقوقش

با سختی‌اش

نمی‌خواند

سر گذاشتیم، اما همه می‌خواستیم فعالیت معدن دوباره از سر گرفته شود. همه ما سرپرست خانواده هستیم و خوشحالیم که معدن دوباره جان گرفته و فعالیتش ادامه پیدا کرده است. البته مدیران معدن هم تلاش زیادی کردند تا ایمنی مجموعه تأمین و مجوز ادامه کار صادر شود».

سابقه ۳۰ ساله فعالیت معدن‌جو در لحظه وقوع حادثه انفجار در معدن زغال‌سنگ معدن‌جو ۲۵۲ نفر در شیفیت کاری حضور داشتند که با تلاش گروه ایمنی، ۱۸۰ نفر از معدن خارج شدند. محمد مجتهدزاده، مدیرعامل شرکت زغال‌سنگ معدن‌جو، با اشاره به سابقه فعالیت این معدن می‌گوید: «شرکت معدن‌جو تازه‌کار نیست و ۳۰ سال از زمان احداث و آغاز فعالیت آن می‌گذرد. شخصاً از سال ۱۳۷۴ در تمامی مراحل شکل‌گیری این مجموعه حضور داشتم و پیش از حادثه، همواره به انتخاب سه دوره شرکت به‌عنوان بهره‌بردار نمونه کشور افتخار می‌کردم. در ماهی که حادثه اتفاق افتاد، این معدن با تولید ۵۰ هزار تن زغال‌سنگ و اشتغال مستقیم یک‌هزار و ۷۰۰ نفر، بزرگ‌ترین معدن زغال‌سنگ بخش خصوصی کشور بود؛ دستاوردی که حاصل سه دهه تلاش جمعی کارگران و همکاران محسوب می‌شد.» مجتهدزاده در توضیح علل فنی حادثه می‌گوید: «بررسی‌های کارشناسی نشان داد ریزش اصلی حادثه، انفجار ناشی از فوران آبی گاز بوده است.

سیستم معدن دارای کمبودهایی بوده و نتوانسته در برابر حجم عظیم گاز کنترل کامل داشته باشد و همین موضوع به وقوع حادثه تلخ منجر شد.» او با قدردانی از همبستگی جامعه معدنی کشور می‌گوید: «بلافاصله بعد از حادثه، امکانات از سایر معادن به سمت طبس سرازیر شد و سازمان‌های کشوری و استانی هم در کوتاه‌ترین زمان ممکن در محل حضور پیدا کردند که همین همبستگی باعث شد ریزش‌جان‌باختن در کوتاه‌ترین زمان ممکن خارج شود و آن مرحله تلخ مدیریت شود تا ابعاد حادثه گسترده‌تر نشود.»

اصرار کارگران بر روشن ماندن چراغ معدن مجتهدزاده درباره وضعیت معدن پس از حادثه توضیح می‌دهد: «تصور اولیه این بود که معدن تا مدت‌ها تعطیل بماند تا روند قضایی و تصمیمات شورای عالی معادن در مورد آن مشخص شود. به همین دلیل کارگران جمع شدند و اعلام کردند که نمی‌توانند با درآمد بیمه بیکاری زندگی کنند و معیشت‌شان به کار در معدن وابسته است و اگر من در معدن بمانم، آنها کنارم هستند تا معدن دوباره سرپا شود».

مدیرعامل معدن‌جو از دادگستری و فراهم دادستان به دلیل نظارت دقیق و فراهم کردن فرصت بازگشت به کار مجموعه قدردانی کرده و می‌گوید: «درخواست کارگران را به ریاست دادگستری منتقل کردم و تأکید داشتم که با پشتوانه همین جمع می‌توانیم معدن را دوباره احیا کنیم تا حاصل ۳۰ سال تلاش کارگران معدن ناپود نشود.» او درباره اقدامات حمایتی شرکت پس از حادثه توضیح می‌دهد: «بعد از مدتی که در کنار مصدومان در بیمارستان بودم، سه محور اصلی به‌عنوان وظیفه شرکت تعریف شد که مهم‌ترین آن، رسیدگی به خانواده‌های داغدار بود. علاوه بر وظایف قانونی تعیین‌شده توسط دادگاه، با هماهنگی ریاست دادگستری اقداماتی فراتر هم انجام شد؛ از جمله پرداخت فوری دیه و همچنین واریز مستمری ویژه بر اساس تبصره ۶۶. معادل ۱۰ سال حقوق هر کارگر، به حساب تأمین اجتماعی برای حمایت از خانواده‌های جان‌باختگان.»

مدیرعامل

شرکت

زغال سنگ

معدن‌جو

با پذیرش

مسئولیت‌ها

بعد از حادثه

مرگبار سال

گذشته

می‌گوید:

سیاسگزاریم

که با وجود

قصور

که در این

مجموعه رخ

داده، دستگاه

قضایی فرصت

جبران و ادامه

فعالیت را در

اختیارمان

گذاشته است

اهمیت احیای معدن زغال سنگ طبس

مدیرعامل شرکت زغال‌سنگ معدن‌جو درباره اهمیت معدن طبس می‌گوید: «مهم‌ترین ویژگی این معدن این است که تنها منبع بزرگ زغال‌سنگ کک کشور به‌شمار می‌رود؛ ماده‌ای که نقش اساسی در احیای سنگ‌آهن و فرآیند تولید فولاد دارد. اگر از منظر مواد اولیه به معدن کشور نگاه کنیم، محصول اصلی این معدن یعنی زغال‌سنگ کک شو‌ت‌ها ماده معدنی است که کشور ناچار به واردات آن است.»

او توضیح می‌دهد: «برآوردها نشان می‌دهد، کشور سالانه حداقل چهار میلیون تن کنسانتره زغال‌سنگ نیاز دارد و برای تولید این مقدار باید حدود هشت میلیون تن زغال‌سنگ خام استخراج شود. در حال حاضر تولید داخلی تنها حدود پنجاه درصد این نیاز را تأمین می‌کند و همین موضوع اهمیت احیای معدن طبس را دوچندان کرده است.»

مجتهدزاده درباره تأثیر فعالیت این معدن در رونق اقتصادی استان خراسان جنوبی می‌گوید: «این معدن نه‌تنها برای کشور بلکه برای منطقه اهمیت ویژه‌ای دارد. اشتغال‌زایی در معدن زغال‌سنگ نسبت به بسیاری از صنایع معدنی دیگر بالاتر است و در منطقه طبس حدود هفت‌هزار شغل مستقیم ایجاد شده است. تولیدات این معدن سهم مهمی در تأمین مواد اولیه صنعت فولاد کشور دارد. همچنین میزان سرمایه‌گذاری لازم برای ایجاد اشتغال در معدن زغال‌سنگ نسبت به سایر معادن کمتر است و همین موضوع باعث شده این معدن نقش مهمی در اقتصاد منطقه داشته باشد.»

تلاش جمعی برای بقای معدن او درباره وضعیت حقوقی کارکنان توضیح می‌دهد: «با ارزیابی‌های انجام‌شده امروز نیروهای شاغل در این معدن نسبت به سایر معادن زغال‌سنگ بخش خصوصی از شرایط بهتری برخوردارند. با این حال و با توجه به شرایط اقتصادی کشور، ما باید صرف‌مقدم‌ها را در زمینه همچنان ناکافی به نظر می‌رسد، اما تمام تلاش مجموعه برای بهبود معیشت کارگران به کار گرفته شده است.»

مجتهدزاده با تأکید بر استقلال مالی مجموعه می‌گوید: «این معدن هیچ بودجه‌ای از دولت دریافت نمی‌کند و بقای آن کاملاً به تلاش جمعی کارگران وابسته است.» او همیشه به همکاری‌ش تأکید کرده باید متصفانه عمل کنند و هر توان و امکانی که از دل تولید معدن به دست می‌آید، باید صرف بهبود شرایط زندگی خود کارگران شود.

مدیرعامل شرکت زغال‌سنگ معدن‌جو با پذیرش مسئولیت‌ها بعد از حادثه مرگبار سال گذشته می‌گوید: «سیاسگزاریم که با وجود قصوری که در این مجموعه رخ داده، دستگاه قضایی فرصت جبران و ادامه فعالیت را در اختیارمان گذاشته تا بتوانیم دوباره در مسیر تولید و اشتغال حرکت کنیم.»

تسویه دیه ۵۳ کارگر معدن طبس پیش از صدور رأی نهایی

رئیس کل دادگستری خراسان جنوبی با اشاره به اقدام ویژه قضایی در پرونده حادثه معدن «معدن‌جو» طبس توضیح می‌دهد: «با توجه به اینکه علت اصلی وقوع فاجعه، عدم تأمین زیرساخت‌های ایمنی برای کار در معدن بود، دستگاه قضایی دو مأموریت اصلی را در این پرونده دنبال کرد: یکی کاهش درد و رنج خانواده‌ها و دوم تضمین ایمنی برای ادامه فعالیت سایر کارگران که برای جلوگیری از بلاتکلیفی و کاهش آلام خانواده‌های ۵۳ کارگر جان‌باخته، دیه قربانیان با پیگیری دستگاه قضا و پیش از صدور رأی نهایی پرداخت شد.»

محمد جعفر عبد‌اللهی می‌گوید: «در

مذاکرات با شرکت پیمانکار، علاوه بر مستمری بیمه، توافق شد یک حقوق مستمری جداگانه به مدت ۱۰ سال برای بازماندگان برقرار شود. طبق این توافق، در سال اول ماهانه ۷ میلیون تومان پرداخت می‌شود و این مبلغ هر سال ۲۰ درصد افزایش خواهد یافت. همچنین قربانیان توسط شرکت پرداخت شد. او می‌گوید: «از دست دادن نان‌آور خانواده غم بزرگی است و نیاز به درمان دارد. بنابراین در رأی صادره، شرکت مکلف شد خدمات روان‌شناسی و مشاوره‌ای لازم را برای خانواده‌های داغدار ارائه دهد.»

رئیس کل دادگستری استان خراسان جنوبی می‌گوید: «این شرکت همچنین موظف شد کیسول‌های «خودنجات» معتبر را به تعداد کافی تهیه کند. در تونل‌های عمیق، وجود گاز متان خطرناک است و اگر غلظت آن از یک درصد فراتر رود، انفجار رخ می‌دهد. برای جلوگیری از این اتفاق باید دستگاه‌های گازسنج و سیستم تهویه فعال باشند. در این حادثه، دستگاه تهویه نصب شده بود اما عملکرد آن ناقص بود.»

مانیتورینگ هوشمند برای جلوگیری از تلفات

رئیس کل دادگستری استان خراسان جنوبی می‌گوید: «برای کاهش حوادث معدنی دو موضوع حیاتی وجود دارد: اول، زهکنشی و تخلیه گاز از لایه‌های معدن و دوم، سیستم مانیتورینگ که بتواند وضعیت را لحظه‌ای از کف معدن به سطح منتقل کند.»

عبداللهی، نبود سیستم مانیتورینگ را عامل افزایش تلفات در این حادثه می‌داند و می‌گوید: «انفجار در سینه‌کار اول رخ داد اما چون مانیتورینگ وجود نداشت، کارگران تونل دوم بی‌خبر ماندند و ۲۱ نفر دیگر جان باختند. در حالی که اگر مانیتورینگ فعال بود، گروه دوم نجات پیدا می‌کرد. زمانی که شرکت از هزینه بالای مانیتورینگ گلایه کرد، دستگاه قضایی پیشنهاد معامله قضایی داد؛ یعنی نصب مانیتورینگ به‌عنوان خدمت عمومی جایگزین.

مدیرعامل این شرط را پذیرفت و تجهیزات هوشمند از چین خریداری شد و کارشناسان برای آموزش به آن کشور اعزام شدند.»

او با تأکید بر اینکه طبس با داشتن ۱۵ تا ۱۶ نقطه معدنی قطب زغال‌سنگ کشور است، توضیح می‌دهد: «اکثر معادن این منطقه (به جز یک مورد دولتی) تحت می‌تواند درس بزرگی برای آینده صنعت معدن کشور باشد که ایمنی کارگران باید در اولویت مطلق قرار گیرد، پیش از آنکه حادثه‌ای دیگر افکار عمومی را چریب‌دهد کند.»

عکس: حسین نقی‌زاده / ایران

متهان اصلی پرونده

رئیس کل دادگستری استان با اعلام اینکه در تاریخ ۱۳ آبان امسال، چهار نفر از مسئولان مرتبط به زندان معرفی شدند، توضیح داد: «این افراد شامل مدیر داخلی معدن، مسئول ایمنی و پیمانکار تأمین نیروی کارگر بوده و هم مسئول ایمنی معدن؛ یعنی ناظر و منظور یکی شده بود و همین تضارب‌منافع او را به‌عنوان مقصر حادثه معرفی کرد.»

او می‌گوید: «این افراد دو هفته در زندان بودند اما با توجه به نیاز معدن به مدیران عملیاتی، ابتدا باید الکترونیک برایشان اعمال شد. اما به دلیل نبود اینترنت مناسب در تونل‌ها، باید‌ها کارایی نداشتند. در نهایت تصمیم گرفته شد این افراد در قالب «بند کارگری» بیشتر ایام هفته (پنج شبانه‌روز) را در معدن سپری کنند و فقط دو روز در هفته برای استراحت شبانه به زندان مراجعه کنند.»

معدن معدن‌جو طبس؛ نمادی از رنج، مقاومت و امید

حادثه تلخ معدن زغال‌سنگ طبس فقط جان ده‌ها کارگر زحمتکش را نگرفت، بلکه بار دیگر صف‌های جدی در ایمنی معادن کشور را آشکار کرد. این حادثه گویای این است که نبود زیرساخت‌های استاندارد، کمبود تجهیزات ایمنی و مدیریت سنتی معادن می‌تواند به فجایعی جبران‌ناپذیر منجر شود. با وجود این، همبستگی کارگران، پیگیری دستگاه قضایی و تلاش مدیران معدن موجب شد چراغ تولید دوباره روشن شود و امید به زندگی و کار به این منطقه برگردد. اقداماتی همچون پرداخت فوری دیه، برقراری مستمری ویژه برای خانواده‌های جانباختگان، نصب تجهیزات تهویه و مانیتورینگ هوشمند و آموزش نیروهای فنی، گام‌هایی مهم در مسیر بازسازی اعتماد و تضمین ایمنی کارگران به شمار می‌رود.

با این حال، چالش‌های کلان همچون بدهی‌های سنگین خریداران بزرگ زغال‌سنگ و قیمت‌گذاری ناعادلانه همچنان پابرجاست و اگر حل نشود، امکان تأمین تجهیزات ایمنی و ارتقای استانداردها محدود خواهد بود.

معدن معدن‌جو امروز نمادی از رنج، مقاومت و امید است که کارگران آن با ایستادگی مانع تعطیلی شدند، دستگاه قضایی با حمایت ویژه مسیر بازگشت به تولید را هموار کرد و مدیران معدن با پذیرش مسئولیت، به سمت اصلاح و ارتقای ایمنی حرکت کردند. این تجربه تلخ می‌تواند درس بزرگی برای آینده صنعت معدن کشور باشد که ایمنی کارگران باید در اولویت مطلق قرار گیرد، پیش از آنکه حادثه‌ای دیگر افکار عمومی را چریب‌دهد کند.

نامه دردمندانه یک کارگر معدن به رئیس جمهوری

کار کردن در معدن زغال‌سنگ کار هر کسی نیست؛ با این حال در میان کارگران، چهره‌های متفاوتی از پیر و جوان به چشم می‌آید. محمد، یکی از کارگران قدیمی معدن است که سن و سال بالایش از چهره‌اش پیداست. بعد از خوشامدگویی کوتاه، دست در جیب لباس کارش می‌برد و کاغذی تاخورد بیرون می‌آورد: نامه‌ای که امید دارد شاید در پی روی آینده دخترش باز کند. آن را به دستم می‌دهد و می‌گوید: «این نامه‌ای است که می‌خواهم به دست آقای پزشکیان برسد.» با تأکید می‌گوید، کد ملی‌اش را هم داخل نامه نوشته تا حرف‌هایش رسمی و قابل‌پیگیری باشد. از او اجازه می‌گیرم ۵۶ ساله هستم و با مشکلات زیادی که دارم، هنوز کار می‌کنم. دختری دارم که نزدیک چهار سال است عقد کرده و هنوز نتوانسته جهیزیه‌ای ساده تهیه کند. درخواست دارم کمکی کنید تا او را به خانه و زندگی خودش بفرستم.» این نامه چند جمله کوتاه است، اما پشت هر کلمه‌اش سال‌ها کار سخت، نگرانی پدانه و امیدی کوچک برای بهتر شدن زندگی دخترش دیده می‌شود.

برش

عکس: حسین نقی‌زاده / ایران